

**VARHAINEN PUUTTUMINEN KOULUN
SOSIAALITYÖSSÄ**

**Jyväskylän yliopisto
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos**

Kandidaatintutkielma

Syksy 2019

Tekijä: Pinja Hokkanen

Oppiaine: Sosiaalityö

Ohjaaja: Maritta Itäpuisto

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Pinja Pauliina Hokkanen	
Työn nimi: Varhainen puuttuminen koulun sosiaalityössä	
Oppiaine: Sosiaalityö	Työnlaji: Kandidaatintutkielma
Aika (pvm) 12.12.2019	Sivumäärä 33
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kandidaatintutkielmassani tarkastelen varhaista puuttumista yksilökohtaisessa koulun sosiaalityössä ja mitä haasteita siinä voi olla. Tarkoituksena on saada selville, mitä eri työmenetelmiä ja -välineitä koulukuraattorit käyttävät yksilökohtaisessa kuraattorityössä varhaisen puuttumisen näkökulmasta. Varhainen puuttuminen on tärkeää ongelmien ennaltaehkäisemisen kannalta. Tutkielman aihe on tärkeä, koska koulu on lapselle ja nuorelle yksi merkittävimmistä kasvuympäristöistä, joissa myös kuraattori voi olla vaikuttamassa asioihin. Koulun sosiaalityöstä ei ole myöskään paljon tutkimusta. Uusille tutkimuksille on tarvetta, koska monet tutkimukset, joissa aiheena on koulun sosiaalityö, on julkaistu ennen vuonna 2014 voimaan tullutta oppilas- ja opiskelijahuoltolakia (1287/2013).</p> <p>Tutkielman perusteella kuraattorit tekevät keskenään hyvin erilaista yksilökohtaista kuraattorityötä. Yhteisiä piirteitä ovat oppilaan tilanteen kartoitus sekä tuen tarpeen arviointi. Lisäksi kuraattorit toimivat yhteistyössä vanhempien ja esimerkiksi opettajan, psykologin ja lastensuojelun kanssa. Kuraattorit käyttävät monia eri työmenetelmiä kuten haastattelua, piirättämistä, draamaa ja kotikäyntejä. Kaikkia työmenetelmiä yhdistää keskustelu, jonka kuraattori näkevä tärkeänä osaa työtään. Sen vuoksi vuorovaikutustaitoja pidetään tärkeänä välineenä kuraattorityössä.</p> <p>Koulukuraattorin roolin epäselvyys koulussa, lasten ja nuorten elämäntapojen ja olosuhteiden muutokset sekä kuraattoripalvelujen resursointi ovat haasteita koulun sosiaalityössä. Kuraattorien kokemusten mukaan koulun sosiaalityö painottuu yksilökohtaiseen kuraattorityöhön yhteisöllisen sijaan, vaikka sen kuuluisi olla toisin päin. Kandidaatintutkielman perusteella tulini siihen johtopäätökseen, että oppilaille tulisi olla tarjolla yksilökohtaisia kuraattoripalveluja, mutta työtä täytyisi pyrkiä kehittämään yhteisöllisempään suuntaan. Koulun eri ammattiryhmien kesken olisi myös tärkeä kehittää ohjeistusta, mikä on kenenkin rooli epäselvyyksien vähentämiseksi ja jotta oppilaat saisivat kaiken mahdollisen tuen, jota he tarvitsevat.</p>	
Asiasanat ennaltaehkäisevä lastensuojelu, koulukuraattori, koulun sosiaalityö, oppilashuolto, sosiaalityö, varhainen puuttuminen	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
2	KANDIDAATINTUTKIELMAN KÄSITTEELLISTÄ TAUSTOITTAMISTA.....	6
	2.1 Varhaisen puuttumisen käsitteen taustaa	6
	2.2 Varhainen puuttuminen Suomessa.....	7
3	KOULUN SOSIAALITYÖ	10
	3.1 Perinteisestä kuraattorityöstä nykypäivään Suomessa.....	10
	3.2 Oppilashuolto ja kuraattorin rooli	11
	3.3 Koulun sosiaalityö osana ennaltaehkäisevää lastensuojelua	14
4	VARHAINEN PUUTTUMINEN YKSILÖKOHTAISISSA KURAATTORITYÖSSÄ.....	17
	4.1 Asiakkaaksi ohjautuminen	17
	4.3 Työmenetelmät	21
5	HAASTEET KOULUN SOSIAALITYÖSSÄ	24
	5.1 Koulukuraattorin roolin epäselvyys.....	24
	5.2 Oppilaiden elämäntavat ja olosuhteet	25
	5.3 Kuraattoripalvelujen resursointi	26
6	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	28
7	LÄHTEET	31

1 JOHDANTO

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen sitä, miten Suomessa varhainen puuttuminen ja varhainen tuki näyttäytyvät koulun sosiaalityössä eli kuraattorityössä. Tutkielmassa tulen siis tarkastelemaan koulun sosiaalityötä varhaisen puuttumisen näkökulmasta, sekä mitä haasteita koulun sosiaalityössä mahdollisesti on. Mikä on koulukuraattorin rooli koulussa ja millaista sosiaalityötä siellä tehdään?

Valitsin aiheen, koska koen että vaikka koulun sosiaalityöstä on jonkin verran tutkimusta, niin sitä ei ole tarpeeksi. Voisi myös todeta, että kuraattorityö ja sosiaalityö koulussa ovat vielä melko uusi asia ja ne ovat kehittyneet paljon parin viime vuosikymmenen aikana (Wallin 2011, 42). Vasta 2008 vuoden jälkeen laki on velvoittanut kuntia järjestämään kuraattoripalveluja peruskoulun oppilaille ja vasta vuonna 2014 voimaan astui oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013), jolloin toisen asteen opiskelijat saivat oikeuden oppilashuoltoon ja kuraattoripalveluihin (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 363). Vanhempiin tutkimuksiin tutustuesssa täytyikin ottaa huomioon se, kuinka kuraattoripalveluista on säädetty laissa tutkimuksen tekovaiheessa kyseisenä aikana.

Kun mietin kandidaatintutkielmalleni aihetta, päädyin lukemaan tietoa varhaisesta puuttumisesta ja ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta. Terveystieteiden, päivähoito- tai koulun palvelut ovat esimerkiksi ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Perheestä voi tuntua, että he tarvitsisivat jonkinlaisia palveluita tuekseen, mutta he eivät ole lastensuojelun asiakkaana, joten he voivat käyttää ennaltaehkäisevän lastensuojelun palveluita. (Pölkki 2016, 261—263.) Itselleni koulun sosiaalityön palvelut ovat melko vieraat, koska niistä ei ole omakohtaista kokemusta. Myöskään sosiaalityön opintojen aikana niistä ei ole juurikaan mainittu. Tästä syystä aihe on itselleni kiinnostava ja opettavainen.

Aila Wallin (2011) toteaa, että koulu on lapselle ja nuorelle yksi merkittävimmistä kasvuympäristöistä, johon ja jossa koulun sosiaalityö voi olla vaikuttamassa (Wallin 2011, 49). Myöskin Robert Constable (2009) painottaa koulua perheen ohella yhdeksi tärkeimmäksi tekijäksi lapsen kehittämisessä (Constable 2009, 3). Tästä syystä koen tutkielmani aiheen

tärkeäksi ja toivon, että tutkielmastani voisi olla hyötyä sosiaalityön ammattilaisille sekä muille kouluissa työskenteleville ammattiryhmille. Toivon tutkielmani tuovan esille mahdollisia koulun sosiaalityön kehitystarpeita sekä uutta näkökulmaa varhaiseen puuttumiseen ja siitä tehtyyn tutkimukseen.

Tutkimuskysymyksiäni ovat: “Mitä varhainen puuttuminen on yksilökohtaisessa koulun sosiaalityössä ja mitä haasteita siihen liittyy?”. Pyrin selvittämään, millainen työprosessi kuraattoreilla on yksilökohtaisessa koulun sosiaalityössä varhaisen puuttumisen näkökulmasta ja millaisia työmenetelmiä he käyttävät. Rajaan siis kokonaan pois yhteisöllisen oppilashuollon, joka voi kohdistua esimerkiksi kaikkiin koulun oppilaisiin. Yhteisöllistä oppilashuoltoa olisi myös mielenkiintoista ja tärkeä tutkia, mutta joudun jättämään sen tällä kertaa tutkimukseni ulkopuolelle, jottei kandidaatintutkielmasta tulisi liian laaja. Se vaatisi hieman laajemman tutkielman, jotta voisi keskittyä sekä yksilölliseen että yhteisölliseen oppilashuoltoon.

Tässä tutkielmassa keskityn koulukuraattorien, enkä esimerkiksi koulujen oppilaiden, kokemuksiin. Rajaan tutkielmani myös vain peruskoulussa järjestettäviin kuraattoripalveluihin, joten ulkopuolelle rajautuvat myös toisen asteen opiskelijat. Tästä syystä käytän myös pääasiallisesti termiä oppilashuolto termin opiskelijahuolto sijaan.

Tutkielman toisessa luvussa määrittelen varhaisen puuttumisen käsitettä, joka toimii tutkielmani näkökulmana. Aluksi tarkastelen sitä, mitä merkityksiä varhaisen puuttumisen käsitteen taustalla on. Käyn läpi varhaisen puuttumisen kehitystä ajan saatossa ja miten varhainen puuttuminen ideana näyttäytyy Suomessa. Lisäksi määrittelen myös prevention käsitettä, joka kytkeytyy olennaisesti varhaiseen puuttumiseen. Kolmannessa luvussa kerron koulun sosiaalityön sekä oppilashuollon kehityksestä Suomessa. Lisäksi kerron mitä lainsäädäntö määrää oppilashuollosta, johon kuraattoripalvelut kuuluvat. Käsitelen myös koulukuraattorin roolia koulussa sekä miten koulun sosiaalityö sijoittuu lastensuojeluun ja tarkemmin ottaen ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. Neljännessä luvussa käyn läpi vielä tarkemmin koulukuraattorityötä yksilökohtaisessa oppilashuollossa eli kuinka asiakkaaksi päädytään ja mitä asiakasprosesseissa käytännössä tapahtuu. Pyrin koulun sosiaalityöstä jo tehtyjen tutkimusten perusteella selvittämään mitä erilaisia työmenetelmiä- ja välineitä koulukuraattorit käyttävät työssään. Tässä luvussa pyrin siis vastaamaan tutkimuskysymyksiini siitä, mitä varhainen tuki ja puuttuminen ovat koulun sosiaalityössä. Viidennessä luvussa tulen

nostamaan esille myös kuraattorityöhön liittyviä haasteita ja kehitystarpeita. Kuudennessa luvussa kokoan yhteen tärkeimmät asiat ja kerron kandidaatintutkielmani johtopäätökset.

2 KANDIDAATINTUTKIELMAN KÄSITTEELLISTÄ TAUSTOITTAMISTA

2.1 Varhaisen puuttumisen käsitteen taustaa

Pirjo Pölkin mukaan (2016) Colin Green (2012) määrittelee käsitteet varhainen tuki (*early support*) sekä varhainen väliintulo (*early intervention*) haavoittuvuuden tai ongelmien kehittymisen katkaisemisena varhaislapsuudessa, mutta myös muina ikäkausina (Green 2012; viitattu lähteessä Pölkki 2016, 264). *Early intervention* nousi lapsi- ja nuorisopolitiikan uudeksi strategiaksi angloamerikkalaisissa sosiaalipalveluissa, mikä edelsi suomalaisen varhaisen puuttumisen esiinmarssia. Britanniassa varhainen puuttuminen oli yhdistelmä talonpoikaisjärkeä ja erilaisia terapeutteja käytäntöjä. Monia lasten ja nuorten hyvinvoinnin voimavaroja leikattiin, mutta varhaisen puuttumisen ohjelmiin tahdottiin resursoida. Tässä taustalla oli se, että niukkojen julkisten voimavarojen tulisi ohjautua paremmin niille, jotka niistä hyötyvät. Lasten ja nuorten palveluista saamaa hyötyä haluttiin lisätä ja veronmaksajia vakuutella siitä, että tällä tavalla voitaisiin ehkäistä kyseisen väestöryhmän kannatteleminen riskien toteutumisesta. Tällöin julkiset kustannukset pienenisivät. (Satka 2010, 182.)

Kun puhutaan ongelmien ennaltaehkäisemisestä, käsite *preventio* liittyy siihen olennaisesti. Se nousee esille usein kehityspsykologian kirjallisuudessa. Preventio tarkoittaa juuri ongelmien ehkäisemistä. Alun perin ajatus lasten ongelmiin puuttumisesta ajoissa, on kehittynyt luultavasti pediatriassa, kehityspsykologiassa ja lapsipsykiatriassa, kun on alettu ymmärtää lapsen varhaisvaiheiden suuri merkitys myöhemmässä kehityksessä. Preventio voidaan jäsentää kolmella eri tasolla. Ensimmäinen taso on primääripreventio, jolla halutaan ehkäistä ongelmien puhkeaminen ja toiminta kohdennetaan tutkimustiedon perusteella hahmotettuun riskilasten ryhmään. Toisella tasolla, jota kutsutaan sekundääripreventioksi, preventio kohdistetaan sellaisten lasten ryhmään, jolla on korkea todennäköisyys tietyn sosiaalisen ongelman tai fyysisen sairauden puhkeamiseen siinä tilanteessa, missä ensimmäiset merkit ongelman esiintymisestä ovat nähtävissä. Viimeisellä eli tertiäri prevention tasolla yksilön tai ryhmän tilanteeseen puututaan, kun ongelmia on jo haitaksi asti. (Satka 2010, 182—183.)

Kaikki edellä mainitut prevention tasot sopivat varhaisen puuttumisen ideaan, mutta sekundääripreventio kuvastaa sitä ehkä parhaiten. Joitakin merkkejä ongelmista on jo

huomattavissa, mutta suuremmilta ongelmilta voidaan välttyä, kun lapsen ja nuoren tilanteeseen puututaan mahdollisimman varhain. Toisaalta primääriprevenio on se prevention taso, johon olisi saatava paljon resursseja. Silloin näitä pieniä huolenaiheita ja ongelmia voitaisiin ennaltaehkäistä, jotta niihin ei olisi edes tarvetta puuttua.

2.2 Varhainen puuttuminen Suomessa

Suomessa on vakiintunut termi *varhainen puuttuminen* neutraalimman *varhaisen väliintulon* sijaan. Pölkin (2016) mukaan Niina Remsu ja Maritta Törrönen (2007) toteavat, että varhaisen puuttumisen termiin voi liittyä negatiivissävytteisiä merkityksiä, kuten ulkoapäin pakottamista ja yksityisasioihin sekaantumista. (Remsu & Törrönen 2007; viitattu lähteessä Pölkki 2016, 264). Samoista asioista voidaan siis puhua usein eri käsittein, jotka voivat sisältää erilaisia merkityksiä. Käytän edellä mainitsemistani asioista huolimatta termiä *varhainen puuttuminen*, sen yleisyyden vuoksi. Olen käsitellyt varhaisen puuttumisen taustaa ja muita siihen liittyviä käsitteitä, mutta mitä itse varhainen puuttuminen tarkoittaa ja miten se ymmärretään Suomessa?

Kristiina Huhtasen (2007) mukaan varhainen puuttuminen merkitsee sitä, että mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten ongelmat huomataan ja tunnistetaan, jonka jälkeen niihin etsitään ratkaisuja. Varhainen puuttuminen on myöskin aina prosessi, eikä se noudata mitään selkeää ja johdonmukaista menettelykaavaa. Tuki, jota voidaan antaa, vaihtelee ja se voi olla monen eri asiantuntijan antamaa. Lapseen, nuoreen tai ryhmään kohdistuva huoli on aina lähtökohtana varhaisessa puuttumisessa. Tavoitteena on ennaltaehkäistä lasten ja nuorten ongelmien kärjistymistä tai kasautumista. Näin voidaan mahdollisesti ennaltaehkäistä tai pysäyttää syrjäytyminen. Kun huoli lapsesta ja nuoresta huomataan varhain, voidaan tarjota monenlaista tukea ja ratkaisuvaihtoehtoja hänen tilanteeseensa. (Huhtanen 2007, 28—29.)

Varhaisen puuttumisen prosessin tulisi painottua ennaltaehkäisevään työhön ja toimintaan eli preventioon, jota käsittelemme jo aiemmin. Sen lisäksi varhaiseen puuttumiseen liittyy olennaisesti *interventio* eli korjaava toiminta. Suomessa interventioden tarve on korostunut luvu- ja nuoruusvuosien ja sen myötä resurssien supistumisen vuoksi. Tämän takia ennalta ehkäisevään toimintaan ei ole aina jäänyt resursseja eikä aikaa. (Huhtanen 2007, 29—30. Ensin täytyy

hoitaa jo olemassa olevat ongelmat ennen kuin pystytään keskittymään paremmin ennaltaehkäiseviin toimiin.

Mirja Satkan (2011) mukaan Suomessa varsinainen varhaisen puuttumisen käsite on tullut käyttöön mediassa sekä politiikassa vasta vuosituhannen vaihteessa (Satka 2011, 61). Preventiivinen ajattelu oli jo entuudestaan tuttua, mutta varhaisen puuttumisen käsite oli uusi (Satka 2010, 184). Sitä ennen aiheesta keskusteltiin monin eri käsittein, mutta toistuviksi käsitteiksi nousivat huoli, pelko ja puuttuminen. Ehkäisevän lastensuojelun julkiset palvelut olivat kuihtuneet 1990-luvun laman aiheuttaman kuntien resurssipulan vuoksi. Ennaltaehkäisevät palvelut olivat enää vain hyvä idea lastensuojelulaissa, joten muutosta tarvittiin. Lastensuojelun asiakasmäärät olivat myös kasvussa. (Satka 2011, 61—62.) Varsinkin kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä jatkoi 2000-luvun alussakin kasvuaan, jolloin pinnalle nousivat argumentit julkisten resurssien säästämistä ja kustannusten leikkaamisesta. (Harrikari 2019, 314).

Suomessa varhainen puuttuminen sai anglosaksista kulttuurialkuperäänsä pehmeämpiä merkityksiä kuten 'vastuunotto', 'tuki', 'avoin yhteistoiminta' ja 'välittäminen', jotka soveltuivat paremmin pohjoismaiseen hyvinvointietokseen. (Harrikari 2019, 315.) Suomalaiseen sosiaalipolitiikkaan varhainen puuttuminen ilmaantui erilaisten hankkeiden tai ohjelmien kautta. Ne saattoivat käynnistyä esimerkiksi vanhempien tai poliittisten päättäjien toimesta. (Satka 2010, 184—185.) Yksi esimerkki on 2001—2005 Suomessa toiminut Varpu-hanke, jonka tehtävänä oli varhaisen puuttumisen edistäminen. Siinä oli mukana monia tahoja kuten kuusi ministeriötä, kirkko ja sosiaalialan järjestöjä. Varhaisen puuttumisen soveltaminen levisi esimerkiksi myös päivähoitoon, kouluihin ja lastensuojeluun. (Satka 2011, 61—62.)

Varhaisen puuttumisen nousuun poliittiseen sekä hallinnolliseen suosioon vaikutti myös OECD:n (*Organisation for Economic Cooperation and Development*) ehdotus jäsenmaille, että integroitua lasten sosiaalipalveluja tulisi kehittää. Erityisenä kohteena olivat ne lapset, jotka olivat syrjäytymisvaarassa ja jotka saattaisivat aiheuttaa kustannuksia tulevaisuudessa. Heille tulisi olla riittävän varhaisessa vaiheessa räätälöityjä sosiaalipalveluja. Näin heistä voisi OECD:n mukaan tulla yhteiskuntaa hyödyttäviä kansalaisia. (Satka 2011, 61—62.) Vaikka varhaisessa puuttumisessa halutaan toimia lapsen edun mukaisesti ja hänen tulevaisuuttaan ajatellen, sen taustalla on olennaisesti vaikuttanut myös valtion talouteen liittyviä asioita.

Lastensuojelulain (2007/417) 4 §:ssä säädetään, että lastensuojelun on pyrittävä ennaltaehkäisemään lapsen hänen perheensä ongelmia sekä puuttumaan tarpeeksi varhain huomattuihin ongelmiin. Siitäkin huolimatta, että varhainen puuttuminen mainitaan laissa ja että se on noussut keskeiseksi teemaksi sosiaali- ja kasvatusalan ammattikäytännöissä, sen toteuttamista on tutkittu vähän. Varhaiseen puuttumiseen ei myöskään liity selkeitä toimeenpanon käytäntöjä. (Satka 2011, 62—65.)

Satka (2011) pohtii artikkelissaan, että erilaiset tietojärjestelmien tarjoamat tekniset mahdollisuudet ovat vielä lähes käyttämättä yksittäisten tapausten löytämisessä sekä tehokkaassa puuttumistyössä. Myöskin tutkimusta puuttumisen toimeenpanosta ja sen seurauksista lasten ja heidän vanhempiansa arjessa, olisi tarpeen tehdä lisää tutkimusta. Tutkimustieto puuttumistyön rutiineista, ongelmista ja seurauksista on tarpeellista kansalaisille ja päättäjille, koska varhaiseen puuttumiseen liittyy paljon oikeudellisia ja moraalaisia kysymyksiä. (Satka 2011, 62—65.) Näitä kysymyksiä on lähes mahdoton pohtia kunnolla, jos tutkimustietoa ei ole.

Sekä Huhtanen (2007) että Satka (2011) toteavat, että vaikka ehkäisevän lastensuojelun muutosta edistämään kirjoitetut ohjelma-asiakirjat tarjoavat varhaisen puuttumisen tavoitteeksi lapsen hyvinvoinnin, edun tai oikeuksien edistämistä, ne eivät yleensä esittele valmiita toimintamalleja tai johdonmukaisia menettelykaavoja, kuinka puuttumistyötä tulisi tehdä. (Huhtanen 2007, 28; Satka 2011, 62—65.) Varhaisen puuttumisen haasteena voidaan ajatella olevan puuttuvat toimintamallit, joiden mukaan eri asiantuntijat työskentelevät. Toisaalta jokainen lapsi, nuori ja asiakasprosessi on erilainen ja niissä tulee toimia yksilökohtaisesti. Kuitenkin kun varhainen puuttuminen kohdistetaan yhteisöön, esimerkiksi yhden koulun oppilaisiin, jonkinlaista valmista toimintamallia voisi olla mahdollista hyödyntää.

3 KOULUN SOSIAALITYÖ

3.1 Perinteisestä kuraattorityöstä nykypäivään Suomessa

Suomessa koulun ja sosiaalityön yhteinen taival on melko lyhyt. Vuonna 1921 voimaan astui oppivelvollisuuslain myötä Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimesta aloitettu kasvatusneuvolatyö. Sen yksi keskeinen toiminta-alue oli koulunkäyntiin sopeutumattomien tai kykenemättömien lasten kasvatuksen turvaaminen. 1940-luvun lopulla toiminta vakiintui ja kunnallistui. Vuonna 1958 voimaan tullut kansakoululaki edellytti, että erityisopetuksessa olevien oppilaiden jälkihuollosta eli tukemisesta oppivelvollisuuden jälkeen, oli vastuussa joku opettaja. Tällaisessa tehtävässä toimivaa opettajaa alettiin kutsuaan kuraattoriksi. (Wallin 2011, 42.)

1960-luvulla syntyi yhteiskunnallinen keskustelu sosiaalisen henkilöstön lisäämisestä koulutoimeen, koska kasvatusneuvolat eivät voineet enää vastata kaikkiin koulun ja oppilaiden psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin. Vuonna 1966 Kotkaan perustettiin ensimmäinen koulukuraattorin viraksi nimetty toimi. Käytöshäiriöt, oppivelvollisuuden laiminlyönnit ja kotilojen puutteet lisääntyivät, joten kasvatusneuvoloiden rinnalle palkattiin lisää kuraattoreita. Heistä osa oli jo sosiaalityöntekijöitä. (Wallin 2011, 41—43.)

Vuonna 1973 oppilashuoltokomitea teki esityksen, kuinka sekä koulukuraattori- että koulu-psykologitoimintaa tulisi järjestää peruskoulussa. (VN 1974). Lähtökohtana oli koulun kasvatus- ja opetustyön tukeminen ja integroiminen koulun muuhun toimintaan. Koulukuraattorin tulisi olla ennaltaehkäisevän toiminnan aktivoija sekä toteuttaja. Lisäksi kuraattorin olisi oltava koulun sosiaaliturvan ja sosiaalityön erityisosaja. Nämä oppilashuoltokomitean esittämät päämäärät ja sisällöt peruskoulussa ovat kehittäneet sekä perustaa että suuntaviivoja koulukuraattorin työlle Suomessa. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 362.) Toisaalta vaikka koulun sosiaalityölle annettiin oppilashuoltokomitean osalta selkeät raamit, niitä ei aina osattu hyödyntää. Koulun sosiaalityö kehittyi hitaasti osittain myös lainsäädännön puutteen vuoksi. (Wallin 2011, 43—45.) Kuitenkin jo 1970-luvulla kuraattorien vastuualueena on nähty ennaltaehkäisevä toiminta.

Vasta vuonna 1990 koulukuraattoreista säädettiin lastensuojelulaissa- ja asetuksessa. Tällöin kunnilla ei ollut kuitenkaan vielä velvollisuutta perustaa kuraattorin virkoja. Vuonna 2003

perusopetuslakiin (628/1998) lisättiin että oppilaille on oikeus sekä oppilashuoltoon että palveluihin, joita oppilashuolto järjestää. Näitä palveluita ovat koulukuraattori-, koulupsykologi-, kouluterveyden- ja koululääkäripalvelut. Lakiuudistuksella haluttiin korostaa oppilaiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämistä ja turvallista oppimisympäristöä. Hallituksen esityksen mukaan tavoitteena oli entistä selkeämmin korostaa lasten ja nuorten kehityksen ongelmien ehkäisemistä ja varhaista puuttumista. Vuonna 2008 uuden lastensuojelulain myötä kunnille tuli velvollisuus järjestää koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluja esiopetuksen, perusopetuksen, lisäopetuksen ja valmistavan opetuksen oppilaille. Tällöin kunnilla ei ollut vielä velvollisuutta järjestää toiseen asteen opiskelijoille kuraattoripalveluja. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 363.)

Vuonna 2014 voimaan astui oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013), joka toi myös toisen asteen opiskelijoille oikeudet opiskelijahuoltoon ja kuraattoripalveluihin. Seuraavana vuonna astui voimaan uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014), jonka mukaan kunnallisina sosiaalipalveluina on toteutettava oppilas- ja opiskelijahuoltolain oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisia oppilashuollon kuraattorin, vastaavan kuraattorin ja psykologin palveluja. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 363.) Kuraattoripalvelut ovat siis olleet käytössä jo joitakin kymmeniä vuosia, mutta velvollisuutta niitä ei ole ollut järjestää lain mukaan kuin hetken aikaa.

3.2 Oppilashuolto ja kuraattorin rooli

Kuraattori-sana tulee latinankielisestä sanasta *curator*, jonka taustalla on verbi *curare*. Se taas tarkoittaa ‘pitää huolta’. Suomeen kuraattori sana on tullut todennäköisesti Ruotsista, jossa on käytössä termi *skolkurator*. (Wallin 2011, 43, 60.) Suomessa käytetään tosin koulukuraattorin nimikkeen rinnalla koulun sosiaalityöntekijän nimikettä, joka on myös yleinen osassa muita maita (*school social worker*) (Korpela 2012, 277). Wallinin (2011) mukaan kuraattori-nimikettä perustellaan sen helppoudella ja perinteellä. Koulun sosiaalityöntekijän nimikkeen virallistaminen toisi mukanaan vaatimuksen sosiaalityöntekijän kelpoisuudesta. (Wallin 2011, 61.) Koska koulun sosiaalityö on oma alueensa sosiaalityön kentällä, erottuminen muista sosiaalityöntekijöistä eri nimikkeellä, eli kuraattori, voi olla hyvä asia. Toisaalta kun käytössä olevia nimikkeitä on useampia kuin yksi, se voi aiheuttaa sekavuutta niin sosiaalialan ammattilaisten kuin asiakkaidenkin joukossa. Pirkko Sipilä-Lähdekorven

(2004) tutkimukseen osallistuneista kuraattoreista 71 % koki koulukuraattorin olevan sopivan nimike. 15 % haastatelluista taas koki parhaimmaksi nimikkeeksi koulun sosiaalityöntekijän. Tämän tutkimuksen mukaan kuraattori-nimikkeen vaihtoa ei koeta kovinkaan tarpeelliseksi. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 131.) Kuitenkin esimerkiksi koulussa työskentelevää psykologia kutsutaan koulupsykologiksi, joten kuraattori-nimikkeen muuttaminen koulun sosiaalityöntekijäksi voi olla hyvinkin mahdollista tulevaisuudessa, jos sille koetaan olevan tarvetta.

Kuraattori työskentelee osana koulun oppilashuoltoa. Siihen sisältyvät koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmassa vaatima oppilashuolto ja sen tarjoamat palvelut. Näitä palveluja ovat kuraattori- ja psykologipalvelut ja kouluterveydenhuollon palvelut. Oppilashuollon tarkoituksena on omalla toiminnallaan oppilaitosyhteisössä tukea sekä pitää yllä oppilaan oppimista, psyykkisen ja fyysisen terveyden tasoa sekä sosiaalista hyvinvointia. Oppilaalla on oikeus saada sellainen oppilashuolto maksutta, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 363.)

Oppilashuoltoa toteutetaan sekä yhteisöllisenä, että yksilökohtaisena oppilashuoltona, johon keskityn tässä tutkielmassa. Hanna Gråsten-Salosen ja Mervi Mehtiön (2017) mukaan yhteisöllinen oppilashuolto tarkoittaa oppilashuoltoa, joka toteutetaan ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä vahvistavalla oppilashuollolla. Oppilaalla on myös oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon eli yksittäiselle oppilaalle annettaviin palveluihin kuten kuraattori- tai psykologipalveluihin. Oppilashuoltotyöhön osallistuvat kaikki oppilaitoksessa työskentelevät henkilöt. Oppilashuollossa keskeistä on myös monialainen yhteistyö. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 364.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa määritetään oppilashuollon tavoitteet ja tärkeimmät periaatteet (OPH 2014c). Näitä tavoitteita ovat oppilaiden oppimisen, terveyden ja hyvinvoinnin sekä oppilaiden vanhempien osallisuuden edistäminen. Hyvinvointia, terveellisyyttä, turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa ja kodin sekä koulun keskinäistä yhteistoimintaa tulisi edistää oppilaitosyhteisössä sekä oppimisympäristössä. Lisäksi on tärkeää ehkäistä ongelmien syntymistä ja turvata varhainen tuki sitä tarvitseville. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 364.) Näitä tavoitteita varten kouluissa on oppilashuoltoryhmiä. Oppilashuoltoryhmään kuuluu useimmiten rehtori, erityisopettaja, terveydenhoitaja ja lääkäri, koulupsykologi, opinto-ohjaaja, luokanopettaja sekä koulukuraattori. (Korpela 2012, 279). Ongelmien ehkäiseminen ja sitä kautta varhainen puuttuminen ja tuki kuuluvat

oppilashuollon tavoitteisiin. Kaikkien koulun työntekijöiden tulee pyrkiä työskentelemään niin, että opiskeluympäristö on oppilaille mukava ja heidän hyvinvointiaan ja oppimistaan edistävä. Voisi jopa sanoa, että kun oppilaiden yleistä hyvinvointia edistetään se puolestaan edistää heidän oppimistaan.

Kuraattorin kelpoisuusvaatimuksena on oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan vähintään sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (272/2005) 6 §:n mukainen koulutus eli sosiaaliohjaajan tutkinto. Oppilaitoksen saatavilla täytyy olla sellaisen oppilashuollon vastaavan kuraattorin palveluja, jolta löytyy sosiaalityöntekijän koulutus. Vastaava kuraattori tai kuraattori, jolla on sosiaalityöntekijän kelpoisuus, ovat koulun sosiaalityön asiantuntijoita. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 365—366.) Tässä tutkielmassa olen kuitenkin käyttänyt ja tulen jatkossakin käyttämään termiä kuraattori, vaikka tarkoitan ja puhun sosiaalityön tutkinnon suorittaneista kuraattoreista.

Kuraattorin tekemä sosiaalityö on osaltaan lapsi- ja nuorisososiaalityötä sekä perhesosiaalityötä, kun sitä toteutetaan lasten, nuorten ja heidän perheidensä parissa. Koulun sosiaalityö on myös yhteisösosiaalityötä silloin, kun sitä tehdään koko koulu- ja oppilaitosyhteisössä ja kun siinä pyritään edistämään koko yhteisön hyvinvointia. Kuraattori tuottaa rakenteellisen sosiaalityön avulla asiakastyöhön perustuvaa tietoa lasten, nuorten ja perheiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä toimenpiteiden vaikutuksista. Kuraattori tuo myös sosiaalityön ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen osaksi koulun ja oppilaitoksen sekä muiden palvelujen suunnittelua ja kehittämistä. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 365—366.)

Kun kuraattori jäsentää asiakkaidensa tilanteita, hän pyrkii kartuttamaan heidän voimavarojaan ja etsimään positiivisia vaihtoehtoja tilanteiden ratkaisemiseksi. Kuraattorityössä kiinnitetään huomiota oppilaan arjen sujumiseen, toimintakykyyn ja vuorovaikutussuhteisiin. Asiakkaan opiskelu- ja elämäntilannetta pyritään tarkastelemaan kaikenkattavasti sekä yksilön, perheen että oppilaitosyhteisön näkökulmasta. Näistä asioista johtuen kuraattorina työskentely edellyttää tuntemusta koulujärjestelmän ja opetustyön käytännön toimintaa ohjaavasta lainsäädännöstä sekä sosiaalilainsäädännöstä. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, 366.) Sosiaalityön ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen lisäksi kuraattorina työskentelevän on ymmärrettävä koulujärjestelmistä sekä opetustyöstä, mikä tuo työhön lisää haastetta. Kuraattorina työskentelevän voidaan ajatella työskentelevän viestinviejänä muiden sosiaalityön ammattilaisten ja koulun työntekijöiden välillä, koska muilla koulun työntekijöillä on harvoin

kovin laajaa tietoa sosiaalityöstä. Myöskään sosiaalityöntekijöille koulujärjestelmä ei välttämättä ole kovinkaan tuttu asia, ellei siihen ole erikseen perehtynyt.

Tuntemus lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmistä on myös olennaista kuraattorityössä. Myöskään vuorovaikutusprosessien tuntemista ja hyviä vuorovaikutus- ja neuvotte-lutaitoja ei tule unohtaa. Kuraattorin työssä vuorovaikutusta on eri-ikäisten ja eri kulttuureja omaavien oppilaiden, opiskelijaryhmien, vanhempien ja eri alan asiantuntijoiden kanssa. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 366.) Näistä edellä mainituista asioista päätellen voin to-deta, että kuraattorin työssä tarvitaan siis monenlaista osaamista ja tuntemusta erilaisista jär-jestelmistä.

3.3 Koulun sosiaalityö osana ennaltaehkäisevää lastensuojelua

Lastensuojelulain 417/2007 3 a §:n mukaisesti ennaltaehkäisevän lastensuojelun tarkoituk-sena on edesauttaa ja turvata lasten kasvua, kehittymistä sekä hyvinvointia. Tämän lisäksi vanhemmuutta tulisi tukea ja ongelmien syntymistä ja syvenemistä ehkäistä. Ehkäisevä las-tensuojelu voi olla universaalialia eli kohdistua koko ikäluokkaan, mutta se voi olla myös va-likoivaa eli selektiivistä ja kohdistua haavoittuvassa elämäntilanteessa oleviin yksilöihin ja ryhmiin. Haasteita ovat muun muassa lasten ja heidän perheidensä avuntarpeen ennakointi oikealla hetkellä sekä tuen ja väliintulojen oikeanlainen ajoittaminen ja toteuttaminen. (Pölkki 2016, 261—262, 264).

Perustuslaissa sekä useissa yleis- ja erityislaeissa on ehkäisevän lastensuojelun kannalta oleellisia ohjaavia normeja. Lastensuojelulain mukaan ihmisten yksityisyyttä tulee kunnioit-taa ja perheiden sisäisiin asioihin tulee puuttua hienovaraisesti. Kuten Pölkki (2016) toteaa artikkelissaan, tämä saattaa ohjata ihmisiä varovaisuuteen perheen sisäisiin asioihin puuttu-misessa. Liian hätiköity toiminta voi tuoda lasten sekä vanhempien elämään häiriöitä, joita voi olla vaikea korjata. (Pölkki 2016, 261—263.) Toisaalta asioihin puuttumatta jättämisel-läkin voi olla negatiivisia seurauksia. Luulisin, että esimerkiksi juuri Suomessa odotetaan kauan ennen kuin puututaan toisen perheen asioihin, mikä voi haitata ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista. Keiden vastuulla ennaltaehkäisevä lastensuojelu sitten on?

Emily McCave ja Carrie Rishel (2011) väittävät että ehkäisevä työ ei ole muuttunut sosiaa-lityön käytännöksi, vaikka sosiaalityön historiallinen perusta onkin ehkäisyn filosofiassa.

Ehkäisevä työ ei ole esimerkiksi painottunut juurikaan sosiaalityön opinnoissa. (McCave & Rishel 2011) Eri ammattiryhmien vastuista on epäselvyyksiä ja esimerkiksi Lastensuojelun keskusliiton ja Talentian selvityksessä ”Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus” ilmeni, että näkemuseroja eri ammattiryhmien vastuista ja tehtävistä ehkäisevässä lastensuojelutyössä, on havaittavissa. Ehkäisevästä työstä tarjottiin päävastuuta sosiaalityöntekijöille, vaikka he kokivat olevansa jo ennestään kuormitettuja. (Paavola, Honkavaara, Muuronen & Mäkinen 2010, 11.) Ennaltaehkäisevää lastensuojelua tekevät monet eri tahot, joten vastuun kantajia voi olla vaikea nimetä.

Ennaltaehkäisevän lastensuojelun palveluita ovat esimerkiksi terveydenhuollon, päivähoidon ja koulun palvelut. Nämä palvelut ovat käytössä, kun lapsi ja tämän perhe eivät välttämättä ole lastensuojelun asiakkaana. Perheellä saattaa olla jonkinlaista tuen tarvetta, jolloin voidaan miettiä ennaltaehkäisevän lastensuojelun palveluiden mahdollisuutta. Lisäksi terveydenhuoltolaki, perusopetuslaki, neuvola- ja kouluterveysasetus, oppilas- ja opiskelija-huoltolaki ja varhaiskasvatuslaki sisältävät ennalta ehkäisevän lastensuojelun kannalta tärkeää normistoa. (Pölkki 2016, 261—263.)

Kunnalla on velvollisuus järjestää ennaltaehkäisevää lastensuojelua, kun lapsi ja hänen perheensä eivät ole asiakkaina lastensuojelussa. Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on olla edistämässä ja turvaamassa lasten hyvinvointia, kasvua ja kehitystä. Myöskin vanhempia tulee tukea. Kuraattorityö on osaltaan ennaltaehkäisevää lastensuojelua oppilaitoksessa. Koulukuraattorin tarkoitus on tukea ja edistää oppilaiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia sosiaalityön keinoin. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 364.)

Ennaltaehkäisevä lastensuojelu ja varhainen puuttuminen liittyvät siis vahvasti toisiinsa ja ovat periaatteiltaan samankaltaisia ja kumpaakin toteutetaan kouluissa oppilashuollon toimesta. Liisa Heinämäki (2007) painottaa sitä, että koulun kontekstissa varhaiseen tukeen ja puuttumiseen liittyy ennaltaehkäisevä, oppilaan kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistamiseen liittyvä näkökulma. (Heinämäki 2007, 11). Huhtasen (2007) mukaan varhaiseen puuttumiseen liittyy juurikin ennaltaehkäisevän ja kuntouttavan toiminnan piirteitä. Sillä tarkoitetaan kuitenkin myös sitä tapahtumasarjaa, joka käynnistyy, kun huolta herättäviä signaaleja havaitaan oppilaan koulunkäynnissä tai elämänsä elämisessä. Varhaisen puuttumisen herätteenä toimii tiedostettu poikkeava tila tai ongelma, mutta sitä ei saisi tarkastella ongelmaksi tai oireilähtöisenä toimintaprosessina. (Huhtanen 2007, 28—29.) Helposti oppilaan tilannetta

saattaa tahtomattaankin käsitellä ongelmalähtöisenä, vaikka tärkeää olisi keskittyä hänen omiin voimavaroihinsa.

Huhtasen (2007) mukaan varhainen puuttuminen kulkee aina prosessina. Se alkaa usein pienistä havainnoista, jonka jälkeen se johtaa toimenpiteisiin pyrkimyksenään auttaa ja tukea oppilasta sekä kehittää oppimisympäristöä. Tämän prosessin tarkoituksena on löytää ratkaisuja ja tavoitteita, joiden avulla oppilaan tilanteeseen saadaan muutoksia. (Huhtanen 2007, 28—29.) Varhaisesta puuttumisesta koulussa puhuttaessa on tärkeä muistaa juuri se, voisiko oppimisympäristön kehittämisellä olla vaikutuksia oppilaiden hyvinvointiin ja voisiko sillä ennaltaehkäistä mahdollisia myöhempiä ongelmia, jolloin niihin ei tarvitsi yksilökohtaisesti puuttua esimerkiksi kuraattorin tai muun tahon kuten lastensuojelun toimesta. Myöskin Heinämäki (2007) toteaa, että varhaiseen puuttumiseen ja tukeen liittyy oppilaan yksilöllistä tukemista, mutta myös oppimisympäristön ja sen toiminnan moniulotteista arviointia ja kehittämistä. (Heinämäki 2007, 11). Ennaltaehkäisevän lastensuojelun palveluita tulisikin kehittää sellaisiksi, että ne entistä paremmin edistäisivät lasten ja nuorten hyvinvointia ja ehkäisisivät riskitekijöitä ja mahdollisia ongelmia

4 VARHAINEN PUUTTUMINEN YKSILÖKOHTAISISSA KURAATTORITYÖSSÄ

4.1 Asiakkaaksi ohjautuminen

Koulukuraattorin asiakkaaksi voi tulla omasta tai huoltajan aloitteesta. Lisäksi oppilaitoksen tai oppilashuollon työntekijä voi arvioida, että oppilas tarvitsee oppilashuollon palveluja. Tällöin hänen on oltava yhteydessä kuraattoriin yhdessä oppilaan kanssa. (Gråsten-Salonen, Mehtiö 2017, 367.) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan koulun työntekijöiden on välittömästi ilmoitettava koulukuraattorille tai -psykologille, jos on mahdollista, että oppilas tarvitsee tukea opiskeluvaikeuksiin tai sosiaalsiin tai psyykkisiin vaikeuksiin. Jos yhteydenotto kuraattoriin ei onnistu yhdessä oppilaan kanssa, on oppilaalle kerrottava yhteydenotosta ja keskusteltava miksi yhteydenotto on tehty. (Pippuri 2015, 53.) Myös oppilaitoksen ulkopuoliset tahot voivat olla yhteydessä kuraattoriin. Näitä tahoja ovat esimerkiksi lastensuojelu, perheneuvola, lasten tai nuorten psykiatria, nuorisotoimi tai poliisi. (Gråsten-Salonen, Mehtiö 2017, 367.)

Terhi Pippurin (2015) tutkimuksen mukaan 76 prosentissa kuraattorin asiakkuuksia oppilas oli ohjattu kuraattorin luokse koulun työntekijän toimesta ja 12 prosentissa vanhempien aloitteesta. Oppilas otti itse yhteyttä seitsemässä prosentissa asiakkuuksia. Se että oppilas otti itse yhteyttä kuraattoriin, oli yleisempää yläkoulussa kuin alakoulussa. (Pippuri 2015, 53.) Näistä tuloksista voi nähdä, että hyvin suuressa osassa kuraattorin asiakkuuksia joku muu kuin oppilas itse on huolissaan hänen tilanteestaan. Tähän voi vaikuttaa monikin asia, mutta voi olla, että ulkopuolinen ja aikuinen henkilö voi nähdä oppilaan tilanteen eri tavalla kuin esimerkiksi ala-asteella oleva oppilas itse. Asiaan voi myös vaikuttaa se kuinka paljon kuraattoripalveluista kerrotaan peruskoulun oppilaille. Voi olla, että monet oppilaista eivät tiedä tarpeeksi kuraattoripalveluista ja missä asioissa häneen voi olla yhteydessä.

Gråsten-Salosen ja Mehtiön (2017) mukaan oppilaan täytyy päästä tapaamaan henkilökohtaisesti koulukuraattoria kanssa seitsemänten oppilaitoksen työpäivään mennessä yhteydenoton jälkeen. Jos tapaus on kiireellinen, keskustelu-aika on saatava samaisena tai seuraavana päivänä. Vanhemmat ovat vahvasti mukana oppilaan ohella peruskoulun kuraattorin asiakastyössä. Alaikäinen oppilas voi saada kuraattorin palveluja myös niin että oma

huoltaja ei tiedä, jos oppilashuollon työntekijän mielestä asian laatu, oppilaan ikä, hänen kehitystasonsa ja henkilökohtaiset ominaisuutensa sitä edellyttävät. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 367.) Oppilaan voi olla helpompaa keskustella tietynlaisista asioista vain kahden kesken ja luottamuksellisesti ilman, että kukaan muu tietää.

Kuraattoriin ollaan yhteydessä useimmiten käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, perheen asioihin, tunne-elämän ongelmiin, koulunkäyntijärjestelyihin tai oppimiseen liittyvissä syissä. Käyttäytymiseen liittyviä syitä ovat esimerkiksi oppilaan poissaolot ja koulunkäynnin laiminlyönti, uhmakas käyttäytyminen ja sääntöjen rikkominen, vaikeudet keskittymisessä, ongelmat opiskelumotivaatiossa sekä väkivaltainen käyttäytyminen. Kiusaaminen ja ongelmat kaverisuhteissa ovat useimmiten sosiaalisiin suhteisiin liittyviä syitä. Perheeseen liittyviä syitä ovat asiat, jotka koskevat lasten huoltoa ja kasvatusta, perheen päihteiden käyttö ja perheväkivalta tai muut perheen vakavat ongelmat sekä muutokset perherakenteissa sekä huoltajuusasiat. Tunne-elämän pulmista oppilaan kokema ahdistuneisuus, pelokkuus, masentuneisuus, alakulo, sekä myös arkuus ja jännittäminen ovat yleisimpiä. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 368.) Perheen päihteiden käytön lisäksi oppilaiden oma päihteiden käyttö voi olla myös kuraattorin yhteydenoton syynä. (Pippuri 2015, 65).

Terhi Pippurin (2015) tutkimuksen mukaan kuraattorin asiakkaaksi ohjautumisen syitä olivat juuri edellä mainitut asiat. Yleisintä on, että oppilas on ohjattu tai hakeutunut kuraattorille, koska tällä on ollut käyttäytymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä ongelmia. Näiden jälkeen yleisimmät syyt olivat perheeseen, koulunkäyntijärjestelyihin, ja tunne-elämään liittyvät tekijät. Vähiten syynä kuraattorille ohjautumisessa oli oppiminen (Pippuri 2015, 55.)

Eri syyt kuraattorille hakeutumisessa painottuivat kuitenkin riippuen siitä, oliko oppilas itse hakeutunut kuraattorille vai oliko yhteyttä ottanut esimerkiksi vanhempi. Oppilaat itse hakeutuivat kuraattorille eniten kaverisuhdeongelmiin ja kiusaamistilanteisiin liittyvissä asioissa. Vanhemmat ottivat kuraattoriin yhteyttä eniten silloin, kun huolta oli lapsen uhmakkuudesta tai sääntöjen rikkomisesta sekä koulupoissaoloista. (Pippuri 2015, 56.) Tämä ero on mielenkiintoinen ja kertoo jotain ehkä siitä, mitä kukakin pitää ongelmana. Kaverisuhdeongelmat ja kiusaamistilanteet eivät välttämättä ole vanhempien tiedossa, jos lapset eivät ole halunneet kertoa niistä. Näitä tilanteita koulun työntekijätkään eivät varmasti aina huomaa. Vanhempien tietoon tulevat helpommin taas lapsen käyttäytymiseen liittyvät asiat, koska esimerkiksi opettajat ovat saattaneet ilmoittaa asiasta heille ja nykypäivänä koulupoissaolot tulevat nopeasti vanhempien tietoisuuteen.

4.2. Työprosessi

Aivan työprosessin alussa kuraattori kartoittaa oppilaan tilanteen ja arvioi tukemisen tarpeen. Huomioon on otettava, minkä ikäinen oppilas on ja missä kehitysvaiheessa hän on. Oppilaan koulunkäynnin, opiskelun ja oppimisympäristön, henkilökohtaisen toimintakyvyn, voinnin ja jaksamisen kartoittaminen tulee myös ottaa huomioon. Lisäksi perheen ja kodin tilanteita kaverisuhteita, harrastuksia ja vapaa-ajanviettoa tulee tarkastella. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 368.) Kun kuraattori saa kokonaiskuvan oppilaan asioista huomaa niissä mahdollisesti pulmia ja huolenaiheita, on niihin mahdollista puuttua ennen kuin ne mahdollisesti pahenevat.

Gråsten-Salonen ja Mehtiö (2017) toteavat, että jotta kuraattorin työskentely on tavoitteellista, on vuorovaikutusta sekä yhteistyötä oltava vanhempien, opettajien sekä muiden lapsen tai nuoren psykososiaalisessa verkostossa olevien kanssa. Kuraattorin asiakastyöhön kuuluvat kohtaamistyö sekä prosessin ohjaustyö. Kohtaamistyössä ollaan oppilaan ja perheen kanssa suorassa vuorovaikutuksessa. Prosessin ohjaustyöhön kuuluu tapaamisten suunnittelua, tietojen keräämistä, koordinointia ja dokumentointia. Yksilötapaamisissa kertyvät asiakastiedot kuraattorit kirjaavat oppilashuollon kuraattorien asiakaskertomukseen. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 368—369.)

Kuraattorin työprosessin tavoitteena on tunnistaa oppilaan ja perheen voimavaroja mutta myös mahdollisia riskitekijöitä ja esteitä, jotka voivat haitata oppilaan tasapainoista kasvua ja kehitystä. Näitä asioita kartoitetaan ja arvioidaan oppilaan, hänen perheensä ja opettajansa ja tarvittaessa muiden tukiverkostojen, kuten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa yhteistyössä. Kuraattori ja hänen asiakkaanaan oleva oppilas ja hänen perheensä päättävät yhdessä tavoitteista, toimintatavoista ja vastuunjaosta. Kun asiakasprosessi etenee, arvioidaan tavoitteiden toteutumista ja asiakkaan tilanteen muutoksia suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369.) Onkin tärkeää, että oppilas huomioidaan häntä koskevissa asioissa, koska kyse on hänen hyvinvoinnistaan. Oppilas tulisi aina kohdata yksilökohtaisesti ja hänen omia voimavarojaan täytyisi kartoittaa. Kouluissa on kuitenkin eri ikäisiä oppilaita, joten asioista tulisi puhua lapsen tai nuoren ikävaiheeseen sopivalla tavalla.

Kuraattorin asiakkuus päätetään yhdessä asiakkaan ja hänen huoltajansa kanssa. Asiakkuus voi päättyä joko siihen, ettei sille ole enää tarvetta tai sitten asioita siirrytään hoitamaan toisaalla. Kun asiakkaan tilanne on kartoitettu ja selvitetty, voidaan harkita ohjaus- ja

tukikeskusteluja oppilaan tai hänen perheensä kanssa, koulunkäyntijärjestelyjä tai oppilaan tai hänen perheensä ohjaamista oppilaitoksen sisällä olevien tukitoimien tai oppilaitoksen ulkopuolisten tukitoimien piiriin. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369.) Useimmiten kuraattori työskentelee yksin oppilaan ja mahdollisesti huoltajien kanssa sekä tukenaan moniammatillinen yhteistyö koulun sisällä. (Pippuri 2015, 84). Tarvittaessa kuraattorit tekevät lähetteitä ja yhteenvetoja esimerkiksi perheneuvolaan ja nuorisopsykiatrian poliklinikoille. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369).

Kuitenkin Pippurin (2015) tutkimuksen mukaan lastensuojelu on kuraattorien merkittävin yhteistyötaho ennen esimerkiksi perheneuvolaa, terveystoimea ja koulupsykologia (Pippuri 2015, 84–85). Myöskin Marke Hietanen-Peltolan, Sarianna Vaaran ja Kristiina Laitisen (2019) kuraattoreille järjestämän tiedonkeruun ja seurannan mukaan, joka toteutettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen yhteistyönä, lastensuojelu on kuraattorien tärkein koulun ulkopuolinen yhteistyökumppani (Hietanen-Peltola, Vaara & Laitinen 2019, 7). Pippurin (2015) mukaan perhetilanne, käyttäytyminen ja tunne-elämä ovat tyypillisimpiä syitä asiakkuuteen, joissa yhteistyötaho on useimmiten mukana. (Pippuri 2015, 85). Nämä ovat luultavasti juuri niitä asioita, joita lastensuojelu voisi olla selvittämässä yhdessä koulukuraattorin kanssa.

Kuten on tullut mainittua, oppilailla on yleensä tarve sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluihin. Lasta tai nuorta tukevat resurssit ja verkostot tulisi saada toimimaan yhteistyössä, jotta oppilaan hyvinvointia saadaan tuettua. Kuraattorin ja perheen yhteistyö jatkuu usein jonkin toisen tukiverkoston lisäksi, jolloin eri toimijoiden kanssa järjestetään verkostopalavereja. Näissä palavereissa tehdään yhdessä suunnitelmia, sovitaan työn- ja vastuunjaosta sekä seurannasta. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 370.)

Kuraattorit tekevät päivittäin yhteistyötä opettajien kanssa. He pitävät neuvotteluita ja konsultaatiokeskusteluja, kun opettajalla on huoli luokan tai oppilaan tilanteesta. Silloin voidaan pohtia, voisiko oppilaitoksen sisäisiä opetusjärjestelyjä muuttaa tai kehittää muunlaisia käytännön ratkaisuja tueksi opetukseen. Kuraattori ja opettaja arvioivat myös, onko oppilaalla tarvetta muuhun tukeen. He myös suunnittelevat milloin oppilaan tilanne otetaan puheeksi ja millaista yhteistyötä vanhempien kanssa tarvitaan. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 370.) Tilanne on harvoin sellainen, ettei kukaan opettaja olisi tietoinen siitä, että oppilas asioi kuraattorin luona (Pippuri 2015, 84). Uskoisin, että kun kuraattori ja opettaja työskentelevät yhdessä, voi kumpikin tuoda työhön omaa asiantuntijuuttaan. Tällöin saadaan

luultavasti kokonaisvaltaisempia ratkaisuja oppilaan hyvinvoinnin edistämiseen sekä koulussa että kotona.

4.3 Työmenetelmät

Koulukuraattorit kuuntelevat huolia, selvittelevät oppilaan asioita, luovat verkostoja ja tekevät suoraa asiakastyötä. Lisäksi kuraattorityöhön kuuluu yhteistyötahojen tapaamista, koulukiusaamistapausten selvittämistä sekä käyttäytymisongelmiin puuttumista. (Korpela 2012, 283.) Näihin työtehtäviin ei kuitenkaan ole mitään ennalta määrättyjä työmenetelmiä, joiden avulla kussakin tilanteessa toimitaan, vaan kuraattori katsoo, mikä on paras vaihtoehto kunkin oppilaan tarpeiden mukaisesti. Työmenetelmiä on niin paljon erilaisia kuin on koulukuraattoreitakin.

Sipilä-Lähdekorven (2004) tutkimuksessa selvisi, että keskeisimpiä työmenetelmiä kuraattorityössä ovat verkostotyö, ratkaisukeskeinen työ, luokkatyö, valistus ja tiedotus sekä NLP (*Neuro-Linguistic Programming*) eli neuro-lingvistinen ohjelmointi. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 149). NLP sisältää mielikuvaharjoituksia, joissa tarkastellaan sellaisia tilanteita, joissa oppilas on kokenut onnistuneensa. Tarkoituksena on vahvistaa myönteisiä kokemuksia ja etsiä välineitä kuinka negatiivisia ajatuksia voisi hallita. (Korpela 2012, 285.) Tämä on mielestäni hyvä esimerkki sellaisesta työmenetelmästä, jossa oppilaan tilannetta ei käsitellä niinkään ongelmalähtöisenä vaan pyritään hyödyntämään hänen omia voimavarojaan,

Lisäksi Sipilä-Lähdekorven (2004) haastattelemat kuraattorit mainitsivat käytössä oleviksi työmenetelmiksi kuuntelemisen, haastattelun, tukioppilastoiminnan, kotikäynnit, piirättämisen ja draaman käytön. Keskustelu mainittiin useimmiten keskeisenä työmenetelmänä ja se liittyikin kaikkiin edellä mainittuihin erilaisiin työmenetelmiin. Keskustelulla tarkoitettiin pääasiassa erilaisia neuvotteluja ja konsultaatioita. (Sipilä-Lähdekorpi, 2004, 149.) Tärkeintä asiakasta tavatessa on, että lapset ja nuoret kokevat tulevansa kuulluiksi ja heillä on tilaisuus kertoa heille merkittävistä asioista. Kuraattorin kanssa oppilas voi rauhassa käydä läpi millaisia tunteita ja ajatuksia hänellä on viime aikoina ollut. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369).

Keskustellessaan oppilaan kanssa kuraattori voi käyttää esimerkiksi verkostokarttaa, erilaisia tunne- tai keskustelukortteja, pelejä, monistepohjia tai itsenäistyvän nuoren roolikarttaa. Oman kiinnostuksen ja koulutuksensa mukaan kuraattori voi myös käyttää esimerkiksi

ratkaisu- ja voimavarakeskeisiä työtapoja. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369.) Asiakaina olevat lapset ja nuoret ovat erilaisia, joten heidät on muistettava kohdata yksilöinä. Siksi on hyvä, ettei kuraattorityössä ole mitään selkeitä ja ennalta määrättyjä työmenetelmiä. Kuraattorit voivat hyödyntää eri työmenetelmiä oman harkintansa mukaan niin, että oppilaalla olisi mahdollisimman mukava olla tapaamisessa kuraattorin kanssa ja että hän kokisi tulevansa kuulluksi.

Sipilä-Lähdekorven (2004) tutkimukseen osallistuneista koulukuraattoreista 95 % teki kotikäyntejä. Syitä olivat esimerkiksi koulupoissaolot, lastensuojelutapauksissa työparina työskentely sekä se, että huoltaja halusi tavata kuraattorin kotonaan tai kun kuraattori halusi nähdä kodin olosuhteet. Kotikäynnit mahdollistivat myös tapaamisen niin, etteivät muut oppilaat saisi tietää asiasta. Kuraattorit, jotka eivät tehneet kotikäyntejä kertoivat hoitavansa asiat koululla. Osa perusteli asiaa sillä, että kotona saattoi olla levotonta, jolloin keskusteleminen olisi hankalaa. Jotkut kokivat myös, että kotikäynnit eivät olleet tarpeellisia ja tuntuivat perheen yksityisyyteen tunkeutumisena. (Sipilä-Lähdekorpi, 2004, 149.) Tästä yksityisyyteen puuttumisesta puhuin jo aiemmassa luvussa. Suomessa on ehkä sellainen ilmapiiri, että toisten ihmisten yksityisiin asioihin, joihin kodin koetaan kuuluvan, ei tahdota kovin helposti sekaantua. Tällainen ajattelu saattaa estää mahdollisen varhaisen puuttumisen.

Sipilä-Lähdekorpi (2004) toteaa että kuraattorit saavat hyödyntää työssään omaan persoonallisuuttaan, luovuuttaan sekä mielikuvitustaan ennaltaehkäisevässä työssään. Tutkimuksessa kuraattorit kertoivat kuitenkin, ettei ennaltaehkäisevään työhön jää niin paljon aikaa kuin haluttaisiin. Enemmän aikaa kului korjaavaan työhön, kuten koulukiusaamiseen ja päihteiden käytön puuttumiseen. (Sipilä-Lähdekorpi, 2004, 152—156.) Aiemmin käsitellessäni varhaisen puuttumisen käsitettä mainitsinkin, että Suomessa varhainen puuttuminen on keskittynyt enemmän korjaavaan työhön lamavuosien ja resurssien supistumisen myötä (Huhtanen 2007, 30).

Persoonallisuuden, luovuuden ja mielikuvituksen lisäksi kuraattorit kokivat sosiaalityön ja sosiaalialan tietopohjan ja vuorovaikutustaidot tärkeiksi työvälineiksi. Tärkeimpänä koulutus pohjana nähtiin sosiaalityöntekijän koulutus. Koulutukseen kaivattaisiin kuitenkin muidenkin alojen tietoa, kuten psykologista ja pedagogista tietoa. (Sipilä-Lähdekorpi, 2004, 152—156.) Voisi sanoa, että kuraattorityössä tarvitaan paljon muutakin kuin vain sosiaalityön tietopohjaa ja esimerkiksi pedagogista tietoa ei juurikaan kuulu sosiaalityön

koulutukseen. Uuden kuraattorin on saatava vähintäänkin hyvä perehdytys työhönsä, koska muutoin oman roolin ja työkuvan hahmottaminen voi olla hankalaa.

Persoonallisuus koetaan tärkeänä työvälineenä kuraattorityössä. Ihannepersoonallisuuspiirteiksi koetaan esimerkiksi rohkeus, jäämäkkyys, kärsivällisyys, empaattisuus ja rehellisyys. Tärkeimpänä asiana pidetään kuitenkin vuorovaikutustaitoja. (Sipilä-Lähdekorpi, 2004, 156.) Oman persoonansa ja kiinnostuksen myötä kuraattori voi hyödyntää haluamiaan työmenetelmiä työssään. Jokainen on yksilö, jolla on omat vahvuutensa, joita työvuosien kartaessa oppii varmasti paremmin hyödyntämään työssä tarvittavalla tavalla.

5 HAASTEET KOULUN SOSIAALITYÖSSÄ

5.1 Koulukuraattorin roolin epäselvyys

Laitisen, Kemppaisen, Lakkalan, Kaupin, Veikanmaan, Välimaan ja Turusen (2018) mukaan sosiaalityön asiantuntijuus ja koulukuraattorin rooli näyttäytyvät epäselvinä opettajille, oppilaille, oppilaiden vanhemmille, terveydenhoitajille, opinto-ohjaajille, psykologeille ja joskus myös rehtoreille ja sosiaalityöntekijöille itselleenkin. Usein yhtä kuraattoria kohden on useampi koulu, mikä lisää päivittäisten toimintaympäristöjen moninaisuutta. Vaikka koulu kontekstina muodostaa sosiaalityöntekijöille periaatteiltaan yhdenmukaisen toimintaympäristön, on kussakin koulussa organisaationa omia ainutlaatuisia piirteitä. (Laitinen, Kemppainen, Lakkala, Kauppi, Veikanmaa, Välimaa & Turunen. 2018, 165). Kuraattori saatetaan kutsua paikalle vain hädän sattuessa, eikä sen kaikkia mahdollisuuksia oppilaitosyhteisöissä välttämättä nähdä (Wallin 2011, 22). Tärkeää olisikin, että kaikki kouluissa työskentelevät henkilöt tietäisivät mikä on heidän oma roolinsa, mutta myös toisten ammattiryhmien roolit kyseisessä organisaatiossa. Tämä luultavasti helpottaisi yhteistyötä eri ammattiryhmien kanssa, kun olisi jonkinlainen käsitys siitä, mitkä asiat ovat kenenkin vastuulla. Tällöin kaikkien asiantuntijuudesta saataisiin kaikki mahdollinen hyöty irti.

Koulukuraattorin roolin epäselvyyteen voi olla yhteydessä se, että kuraattorien käytännön työ voi olla keskenään hyvin erilaista. Kuten aiemmin on tullut jo mainittua, kuraattoreilla on työssään tavoite, johon pyrkii eli yksinkertaisesti sanottuna oppilaiden ongelmien ennaltaehkäiseminen ja varhainen puuttuminen. Noora Korpelan (2012) mukaan tähän tavoitteeseen voi päästä monin eri tavoin kuraattorin käytännön työssä, mikä antaa kullekin kuraattorille vapauden toimia omien lähtökohtiensa mukaisesti. Tärkeintä on, että työ on luonteeltaan ennaltaehkäisevää sosiaalityötä (Korpela 2012, 292). Tämä vapaus voi kuitenkin tuoda lisää epäselvyyttä kuraattorin roolista itse kuraattorille, mutta myös esimerkiksi opettajille ja oppilaille ja heidän vanhemmilleen.

Kun koulukuraattorin tietoisuuteen tulee jokin oppilaaseen liittyvä pulma opettajan tai muun tahon kautta, odotetaan usein, että koulukuraattori ehtii tapaamaan oppilasta välittömästi ja selvittämään mistä pulmassa on kyse. Opettajilla on myös odotuksia siitä, että oppilas kertoo välittömästi kuraattorille, miksi hän esimerkiksi käyttäytyy huonosti tai on paljon pois koulusta. Ensinnäkin kuraattorin voi olla vaikea järjestää tapaamista oppilaan kanssa, jos hän ei

ole koulussa. Toiseksi oppilaan voi olla aluksi hankala luottaa kuraattoriin, eikä hän halua tai osaa heti selittää käytöksensä syytä. (Korpela 2012, 280—281.)

Koulukuraattori ei ole myöskään aina se, joka saa oppilaassa muutoksen aikaan vaan muutos voi edellyttää oppilaan ohjaamista koulun ulkopuolisten palvelujen piiriin, joita ovat esimerkiksi jo aiemmin mainitut lastensuojelun tukitoimet ja lasten- ja nuortenpsykiatrian avohuollon palvelut. (Korpela 2012, 280—281.) Voisi siis sanoa, että kuraattoriin kohdistuu tietynlaisia odotuksia sekä paineita löytää oppilaiden tilanteisiin ratkaisuja. Kuraattori on koulussa ainoa oman alansa edustaja useiden opettajien muiden työntekijöiden keskellä, joilla ei aina ole kovinkaan tarkasti tiedossa mitä kuraattori oikeasti tekee työkseen.

5.2 Oppilaiden elämäntavat ja olosuhteet

Lasten ja nuorten elämäntavoissa ja olosuhteissa tapahtuu jatkuvasti muutoksia, ja ne luovat uusia haasteita kuraattorityölle. Sosiaalisen median käytön yleistyminen lasten keskuudessa tuo mukanaan ongelmia kuten nettikiusaamista. Perherakenteissa tapahtuu myös muutoksia kuten avioerot, yksinhuoltajuus ja uusperheet, koventuneet vaatimukset työelämässä sekä läheisten muodostamien tukiverkoston vähyys. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 374—375.) Sosiaaliset haasteet ovat lisääntyneet ja monimutkaistuneet. Esimerkiksi päihteiden käyttö, väkivalta, itsetuhoisuus ja mielenterveyden ongelmat hyvin yleisiä. (Wallin 2011, 23.) Kun perheiden haasteet lisääntyvät se vaatii lasten ja nuorten parissa työskentelevien, kuten koulukuraattorin, kehittämään työtään, mikä on helpommin sanottu kuin tehty.

Maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat myös lisääntymässä määrin. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 374—375.) Wallin (2011) painottaa että kaikki koulun työntekijät kuten myös kuraattori, tarvitsevat monikulttuuriosaamista (Wallin 2011, 140). Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus ovat varmasti monelle suomalaiselle uusia ja tuntemattomia asioita, joten niitä ne ovat luultavasti myös koulukuraattoreille. Heidän on kehitettävä työtään niin, että myös maahanmuuttajataustaiset lapset saavat tarvitsemaansa tukea koulussa. Maahanmuuttajataustaisilla oppilaille voi olla samoja pulmia kuin muillakin oppilaille, mutta toisaalta myös eri kulttuuriin liittyviä asioita, joihin he ehkä kaipaavat kuraattorin tukea. Haastetta voivat tuoda juuri kulttuurien sekä kielten erilaisuudet.

Gråsten-Salosen ja Mehtiön (2017) mukaan suuria haasteita kuraattorityössä ovat myös lasten ja nuorten kokema motivaation puute ja näköalattomuus tulevaisuuden suhteen. Myöskin

suorituspainet ja kilpailu voivat ahdistaa ja pelottaa hyvin menestyvää nuorta. Toisaalta suurena haasteita tuo myös se, kuinka kuraattorityössä voisi ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja erityisesti syrjäytymistä peruskoulun jälkeen. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 375.) Nykypäivänä monilla nuorilla on pelkoa omasta tulevaisuudestaan, koska työpaikoista on kilpailua ja korkeakouluihin on vaikeaa päästä sisään. Kuraattorin ja muiden koulun ammattiryhmien täytyisikin ottaa roolia siinä, että nuoria kannustettaisiin ja pyritäisiin pitämään heidän tulevaisuuden näköalansa positiivisena kilpailusta ja paineista huolimatta.

5.3 Kuraattoripalvelujen resursointi

Haasteita koulun sosiaalityölle tuo myös se, kuinka kuraattoripalvelut saadaan kaikkien oppilaiden saataville. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 375). Lukuvuonna 2008-2009 koulukuraattori oli saatavilla 76 prosentissa kouluista. Lukuvuonna 2016-2017 kuraattoreita oli ainakin 97 prosentissa kouluista. (Wiss, Hakamäki, Hietanen-Peltola, Ikonen, Laitinen, Manninen, Palmqvist, Saaristo & Ståhl 2018, 3.) Nykypäivänä kuraattoreita on lähes kaikissa kouluissa, mutta se ei riitä, koska heitä tulisi olla jokaisessa koulussa. Kuten Gråsten-Salonen ja Mehtiö (2017) toteavat kuraattorein työalueeseen kuuluvien oppilaiden määrä voi vaihdella sadoista jopa kolmeentuhanteen oppilaaseen. Yhdellä kuraattorilla voi olla myös vastuullaan useita eri oppilaitoksia sekä päiväkotien yhteydessä olevia esiopetusryhmiä. Tämä voi heikentää kuraattorin mahdollisuutta noudattaa oppilas- ja opiskelijahuoltolain yksilökohtaisen oppilashuollon määräaikoja. Kuraattori saattaa olla jossakin oppilaitoksessa käytettävissä vain joka toinen viikko, mutta oppilaalla on oikeus saada kuraattoripalveluja seitsemänten työpäivään mennessä siitä, kun hän on sitä pyytänyt. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 376.)

Oppilashuollon määräaikoja voi siis olla joskus jopa mahdoton noudattaa, kun asiakasmäärät ovat suuria. Koulun sosiaalityössä on resurssipulaa niin kuin esimerkiksi lastensuojelussa, jossa sosiaalityöntekijällä voi olla vastuullaan hyvinkin monta lasta. Toisaalta Hietanen-Peltolan, Vaaran ja Laitisen (2019) mukaan yhdenvertaisuus ei toteudu koulun kuraattoripalveluissa, koska kuraattorien oppilas- ja toimipistemäärissä on suuria eroja. Eli kuten aiemmin jo mainitsin, joillakin perusopetuksessa kokoaikaisesti työskentelevillä kuraattoreilla voi olla vastuullaan tuhansia oppilaita, mutta joillakin 'vain' satoja. Osa myös työskentelee vain yhdessä toimipisteessä ja jollakin niitä voi olla jopa 12. Myöskin työn sisältö ja toimintatavat

vaihtelevat. (Hietanen-Peltola ym. 2019, 4, 8) Yksi haaste koulun sosiaalityössä on siis yhdenvertaisuuden toteutuminen. Selkeitä ratkaisukeinoja tähän ongelmaan on vaikea keksiä, koska ongelma johtuu varmasti kuntien resursseista sekä kuraattorien määrästä. Kunnat ovat eri kokoisia ja niissä on eri määrä kouluja sekä resursseja palkata koulukuraattoreita. Kuraattoreita tulisi myös olla enemmän, jotta asiaan saataisiin tehtyä ratkaisuja.

Olen tässä tutkielmassa käsitellyt yksilökohtaista oppilashuoltoa ja kuraattorityötä. Gråsten-Salosen ja Mehtiön (2017) mukaan myös kuraattoreiden työ painottuu eniten juuri yksilökohtaiseen oppilashuoltoon, vaikka oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan sen pitäisi ensisijaisesti painottua enemmän yhteisölliseen oppilashuoltoon. Vaikka yksilökohtaiset kuraattoripalvelut ovat tärkeitä ja ne tulee taata kaikille lapsille ja nuorille, on oppilashuollon työpanosta suunnattava tulevaisuudessa enemmän ennalta ehkäisevään yhteisölliseen oppilashuoltoon. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 376.) Vaikka sekä yhteisöllinen että yksilöllinen oppilashuolto ovat ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista puuttumista, on yhteisöllinen oppilashuolto vielä varhaisemmassa vaiheessa puuttumista. Kun oppilaiden hyvinvointia pyritään edistämään koko koulun keskuudessa, ei esimerkiksi yksilökohtaisille kuraattoripalveluille ole niin paljon tarvetta.

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kandidaatintutkielmassa olen tarkastellut sitä, miten varhainen puuttuminen näyttäytyy koulun sosiaalityössä. Tarkempia tutkimuskysymyksiäni olivat ”mitä varhainen puuttuminen on yksilökohtaisessa koulun sosiaalityössä ja mitä haasteita siihen liittyy?”. Varhainen puuttuminen on rantautunut Suomeen 1990-luvun jälkeen, koska silloin tarvittiin muu-
tosta ennaltaehkäiseviin palveluihin. Havaitsin tutkielmaa tehdessäni, että varhainen puuttuminen ei sisällä mitään tietynlaista toimintakaavaa, vaan se on aina omanlaisensa prosessi. Näin voidaan todeta myöskin kuraattorityöstä, jota voi tehdä hyvin monella tavalla eri työvälineitä ja -menetelmiä apuna käyttäen. Kuraattorin yksilökohtaiseen asiakkuuteen voi päättyä monista eri syistä kuten käyttäytymiseen tai sosiaalisiin suhteisiin liittyvistä syistä. Kuraattori lähtee varmasti selvittämään oppilaan tilannetta eri tavoin, jos asiakkuuden syy on koulupoissaoloissa ja motivaatio-ongelmissa kuin jos asiakkuuden syynä on kiusaamis-tilanteen selvittäminen.

Tutkielmani perusteella tulisin siihen tulokseen, että koulukuraattorien tärkein työmenetelmä yksilökohtaisessa kuraattorityössä on keskustelu. Se liittyy myös olennaisesti lähes kaikkiin kuraattorin käyttämiin työmenetelmiin. Oppilaan on tultava kuulluksi ja hänen on saatava kertoa omin sanoin tilanteestaan kuraattorille. Kuraattorit usein kuuntelevatkin oppilaiden huolia. Kuraattorit käyttävät työssään myös monia muita menetelmiä kuten piirättämistä, draamaa sekä kotikäyntejä. Kuraattorit pitävät tärkeinä välineinä työssään myös tiettyjä persoonallisuuspiirteitä sekä vuorovaikutustaitoja. Myöskin juuri sosiaalityön koulutusta pidetään tärkeänä tietopohjana kuraattorityössä.

Tutkielmani tarkoituksena oli myös selvittää, mitä haasteita kuraattorit saattavat kohdata työssään. Koulun sosiaalityön haasteina voidaan nähdä esimerkiksi kuraattorin roolin epäselvyys muille koulun työntekijöille, lasten ja nuorten elämäntapojen ja olosuhteiden muutokset, sekä kuraattoripalvelujen resursointi. Kun jokaisen kuraattorin työskentelytavat ovat omanlaisiaan, se aiheuttaa väistämättä epäselvyyttä kuraattorin roolista muille koulutyöntekijöille sekä heidän asiakkailleen. Toisaalta kuraattorityön yhtenäistäminen kokonaan voi olla vaikeaa, koska oppilaiden ongelmat ja haasteet ovat yksilökohtaisia ja ne monimutkautuvat vuosien kuluessa. Syitä kuraattorin asiakkuudelle on monia ja niitä ratkaistaan eri tavoin, joten on varmasti vaikeaa tehdä esimerkiksi tarkkaa ohjeistusta koulun muille ammattiryhmille, mitä kuraattorin vastualueeseen kuuluu. Jonkinlainen ohjeistus voisi toki tuoda

selkeyttä muille työntekijöille, kuten opettajille, joiden tulisi työskennellä kuraattorien kanssa yhteistyössä enemmän kuin he ehkä tietävätkään.

Lasten ja nuorten elämäntavoissa tapahtuu jatkuvasti muutoksia, kuten myös perheraken-teissa. Myöskin vähemmistöjä esimerkiksi maahanmuuttajia, on huomioitava entistä enem-män yhteiskunnan kuten myös kuraattorin toimesta. Kuraattorin on pyrittävä muokkaamaan työtapojaan, jotta hän huomioisi mahdollisimman monenlaiset elämäntilanteet ja haasteet, jolloin jokainen oppilas saisi tarvitsemansa tuen. Tämä on melko kunnianhimoinen tavoite, mutta sekin toisi parannusta asiaan, jos kuraattorit ja muut koulun työntekijät pyrkisivät työskentelemään avoimin mielin ja olisivat valmiina oppimaan uutta sekä kehittämään työ-tään ja käytettäviä työmenetelmiä.

Tutkielman perusteella tulin myös siihen tulokseen, että kuraattoripalvelujen resursoinnissa on paljon haasteita. Kuraattoreilla on usein vastuualueellaan useita kouluja, minkä takia heillä on vastuullaan myös satoja tai tuhansia oppilaita. Kaikilla oppilailta tulisi olla mah-dollisuus saada kuraattoripalveluja ja tarkemmin ottaen tietyn aikarajan sisällä. Oppilaalla on oikeus henkilökohtaiseen tapaamiseen kuraattorin luona viimeistään seitsemän työpäivän kuluttua siitä, kun oppilas on tapaamisaikaa kysynyt. Asian ollessa kiireinen, kuraattorin luokse pitäisi päästä seuraavana päivänä. Jos kuraattori on koululla paikalla vain parina päi-vänä viikossa, tämä ei tietenkään aina toteudu. Koska kuraattoreiden asiakkaiden ja toimi-pisteiden määrissä on paljon vaihteluita, kuraattorien välinen yhdenvertaisuus ei toteudu ko-vinkaan hyvin. Jotta yhdenvertaisuus toteutuisi paremmin, tarvittaisiin lisää kuraattoreita.

Myöskin kuraattorien työajan painottuminen yksilölliseen kuraattorityöhön yhteisöllisen työn sijaan, voidaan nähdä haasteena ja ongelmana. Kun kuraattori liikkuu toimipisteeltä toiselle eikä ole kovin usein käytettävissä yksittäisessä koulussa, voi yhteisöllisempään työ-hön panostaminen olla vaikeampaa. Tässä tarvittaisiin muutosta, mutta lasten ja nuorten li-sääntyvät ongelmat niiden vakavuus aiheuttavat sen, että ongelmat ovat jo sellaisia, mihin vaaditaan yksilökohtaista kuraattorin asiakkuutta. Kuraattorien työaika painottuu siis enem-män korjaavaan työhön. Toisaalta korjaava työkin on ennaltaehkäisevää työtä. Koko koulun ja sen oppilaiden hyvinvointia edistävälle työlle tulisi varata enemmän aikaa työajasta, mutta toisaalta tämä ei ole vain kuraattorien varassa, koska koulujen oppilashuoltoon kuuluu mui-takin ammattiryhmiä kuraattorien lisäksi.

Koulun sosiaalityöstä olisi tärkeää tehdä lisää tutkimusta ja kerätä ajankohtaista aineistoa, jotta voitaisiin nähdä vielä tarkemmin, kuinka kuraattorityö on kehittynyt varsinkin oppilas-

ja opiskelijahuoltolain tultua voimaan 2014. Suomessa ennaltaehkäisevä työ esimerkiksi kouluissa ja lastensuojelussa on mielestäni jo melko hyvin työn tavoitteena. Ennaltaehkäiseviä toimia tulisi kuitenkin saada entistä enemmän kohdistettua suurempiin ihmisryhmiin kuin vain pelkkiin yksilöihin. Yksilökohtaista tukea tulee kuitenkin aina olla saatavilla ja sille on varmasti jatkossakin paljon tarvetta. Mahdollisimman varhainen puuttuminen koulussa voi edesauttaa siinä, ettei muille, kuten lastensuojelun palveluille, olisi tarvetta. Varhainen puuttuminen voi myöskin taata enemmän ratkaisuvaihtoehtoja lasten ja nuorten tilanteisiin. Lisäksi kun puhutaan koulusta, ongelmien ehkäiseminen ja niihin puuttuminen ovat varmasti edistämässä oppilaiden oppimista.

7 LÄHTEET

Constable, Robert (2009). *The Role of the School Social Worker*. Teoksessa Massat, Carol Rippey. *School social work: Practice, policy, and research* (7th ed.). Chicago, Ill.: Lyceum Books, 3

Green, Colin (2012). *Early help*. Teoksessa Blyth, Maggie & Enver Solomon (toim.) *Effective Child Protection. What next after Munro?* Bristol: Policy Press, 9

Gråsten-Salonen, Hanna & Mervi Mehtiö (2017). *Koulun sosiaalityö osana opiskeluhoitoa*. Teoksessa Kananoja, Aulikki, Martti Lähteinen. & Pirjo Marjamäki. (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma, 362—376.

Harrikari, Timo (2019). *Lastensuojelun historia. Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista*. Vastapaino: Tampere.

Heinämäki, Liisa (2007). *Varhaista tukea kouluun ja arkeen – Työvälineenä kehittämissavelli*. Helsinki: Stakes: Opetusministeriö.

Hietanen-Peltola Marke, Sarianna Vaara & Kristiina Laitinen (2019). *Koulukuraattoripalvelujen yhdenvertaisuudessa on kehittämistarpeita – tuloksia perusopetuksen opiskeluhoitoon seurannasta 2018*. Tutkimuksesta tiiviisti 4/2019. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuslaitos. Saatavilla: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137540/URN_ISBN_978-952-343-271-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Huhtanen, Kristiina (2007). *Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Korpela, Noora (2012). *Onhan meillä se koulukuraattori tekemässä sitä oppilashuoltoa*. Teoksessa Strömberg-Jakka, Minna & Teija Karttunen (toim.) *Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen*. Jyväskylä: PS-kustannus. 277—292.

Laitinen, Merja, Tarja Kemppainen, Suvi Lakkala, Arto Kauppi, Sari Veikanmaa, Miia Välimaa & Tuija Turunen (2018). *Sosiaalityön interprofessionaalinen asiantuntijuus – tapausesimerkkinä koulun sosiaalityö*. Teoksessa Juvonen, Tarja, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus*. Helsinki: UNIpress. 165

McCave, Emily & Carrie W. Rishel (2011). *Prevention as an explicit part of the social work profession*. *Advances in Social Work* 12:2. Saatavilla: <http://journals.iupui.edu/index.php/advancesinsocialwork/article/view/1444/1874>

OPH (2014c): *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräys 104/011/2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Paavola, Auli, Pirjo Honkavaara, Kaisu Muuronen & Päivi Mäkinen (2010). *Ehkäisevän lastensuojelun kirjava totuus. Lastensuojelun vaikutukset eri ammattiryhmien toimintaan. Mikä toimii, mikä takkuu, mitä pitäisi kehittää?* Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Saatavilla: https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2017/03/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf

Pippuri, Terhi (2015). *Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa*. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.

Pölkki, Pirjo (2016). *Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki lapsiperheille*. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi ym. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. 261—264

Remsu, Niina & Maritta Törrönen (2007). *Varhainen vastuunotto*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö.

Satka, Mirja (2010). *Varhainen puuttuminen*. Teoksessa Laitinen, Merja & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki. Gaudeamus. 182—185

Satka, Mirja (2011). *Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena*. Teoksessa Satka, Mirja, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino. 61—65

Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2004). *“Hirveesti tekijänsä näköistä”*. *Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla*. Akateeminen väitöstutkimus. Tampere: Oy Finn Lectura Ab.

VN (1974). *Oppilashuoltokomitean mietintö 1973:151*. Helsinki: Valtioneuvosto.

Wallin, Aila (2011). *Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin*. Helsinki: Tietosanoma.

Wiss, Kirsi, Pia Hakamäki, Marke Hietanen-Peltola, Jonna Ikonen, Kristiina Laitinen, Marjaana Manninen, Riia Palmqvist, Vesa Saaristo & Timo Ståhl (2018). *Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa – TEA 2017*. Tilastoraportti 12/2018. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136367/Peruskoulut_Tilastoraportti_2018_final_p%c3%a4ivitetty.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Lait:

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 26.6.2015/817

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Sosiaalihuoltolaki 20.12.2014/1301